

[2023] 2 एस. सी. आर. 237

आशुतोष समंता (डी) तर्फे वारस वि.

एसएम. रंजन बाला दासी आणि इतर

(2021 चा दिवाणी अपील क्रमांक 7775)

14 मार्च 2023

[एस. रवींद्र भट आणि हिमा कोहली, जे. जे.]

पुरावा कायदा, 1872-कलमे . 68, 69, 71 आणि 90-इच्छापत्राचा पुरावा-आयोजित:
इच्छापत्र हे केवळ त्यांच्या वयाच्या आधारावर सिद्ध केले जाऊ शकत नाही. गृहीतक कलम 90
प्रमाणे 30 वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या कागदपत्रांच्या नियमिततेबाबतचा पुरावा कायदा जेव्हा
इच्छापत्रांच्या पुराव्याबाबत येतो तेव्हा लागू होत नाही, जे एस. एस. च्या संदर्भात सिद्ध करावे
लागतात.63 (क), उत्तराधिकार कायदा आणि कलम 68, पुरावा कायदा-बऱ्याचदा अशा
परिस्थिती उद्भवतात जेव्हा कायद्याने तरतूद केल्याप्रमाणे, प्रमाणित होण्याच्या आवश्यकता
पूर्ण करणाऱ्या इच्छापत्रांना, प्रमाणित करणारे साक्षीदार उपलब्ध नसल्यामुळे किंवा
साक्षीदारांपैकी एकाने इच्छापत्र प्रमाणित केल्याचे नाकारल्यास, उक्त दोन तरतुदींच्या संदर्भात
सिद्ध केले जाऊ शकत नाही. कलम 69 आणि 71, पुरावा कायदा नंतर प्रस्तावकाच्या मदतीला

येतो-तथ्यांनुसार, इच्छापत्र योग्य प्रकारे अंमलात आणले गेले आणि प्रतिवादी-प्रस्तावक ते सिद्ध करण्यात यशस्वी झाला-उच्च न्यायालयाच्या आक्षेपार्ह निकालात कोणतीही कमजोरी नाही- भारतीय उत्तराधिकार कायदा, 1925-कलम 63 (सी).

याचिका फेटाळत न्यायालयाने

निर्णय : 1.1) इच्छापत्र केवळ त्यांच्या वयाच्या आधारावर सिद्ध केले जाऊ शकत नाही-30 वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या कागदपत्रांच्या नियमिततेबद्दल कलम 90 अंतर्गत केलेले अनुमान जेव्हा इच्छापत्रांच्या पुराव्याबाबत येते तेव्हा लागू होत नाही, जे उत्तराधिकार कायदा, 1925 च्या कलम 63 (सी) आणि पुरावा कायदा, 1872 च्या कलम 68 नुसार सिद्ध करावे लागते. अनेकदा अशा परिस्थिती उद्भवतात जेव्हा कायद्याने दिलेल्या तरतुदींनुसार, प्रमाणित करण्याच्या गरजा पूर्ण करणाऱ्या इच्छापत्रांना, प्रमाणित करणारे साक्षीदार उपलब्ध नसल्यामुळे किंवा साक्षीदारांपैकी एक साक्षीदार इच्छापत्र प्रमाणित करण्यास नकार देत असल्यास, उक्त दोन तरतुदींच्या संदर्भात सिद्ध केले जाऊ शकत नाही. पुरावा कायदा, 1872 चे कलम 69 आणि 71 नंतर प्रस्तावक येतात. पुरावा देणाऱ्या साक्षीदारांचा मृत्यू झाला असेल किंवा ते सापडले नसतील, तर पुरावा कायदा, 1872 चे कलम 69 लागू असल्याने प्रस्तावक असहाय्य नसतो.[परिच्छेद 13,14,17] [243-बी-डी; 245-डी-ई]

1.2) सध्याच्या खटल्यात, साक्ष देणाऱ्या दोन्ही साक्षीदारांचा मृत्यू झाला होता. वसीयतदाराने इच्छापत्रावर स्वाक्षरी केली तेव्हा त्याच्या दोन मुलांनी त्यांच्या उपस्थितीबद्दल सांगितले. त्यांनी 'एन. बी.' च्या स्वाक्षऱ्या देखील ओळखल्या, ज्यांनी इच्छापत्र बनावले आणि त्यावर स्वाक्षरी केली. याव्यतिरिक्त, 'एन. बी.' चा मुलगा वादी साक्षीदार -4 याने सांगितले. त्याच्या पुराव्यामध्ये त्याने साक्षीदार आणि दोन प्रमाणित साक्षीदारांनी इच्छापत्रावर स्वाक्षरी केली तेव्हा तो उपस्थित असल्याचे सांगितले; तो त्यांच्या स्वाक्षऱ्या ओळखू शकला. हा साक्षीदार सुशिक्षित आणि पदवीधर होता. इच्छापत्रावर केव्हा स्वाक्षरी करण्यात आली, त्यावर कुठे स्वाक्षरी करण्यात आली आणि कोण कोण उपस्थित होते, या परिस्थितील बद्दल सांगितले. याव्यतिरिक्त, साक्षीदाराने उलटतपासणीचा देखील सामना केला. साक्षीदारांची साक्ष देण्याव्यतिरिक्त, ट्रायल कोर्ट विभाजन दस्तऐवजावर अवलंबून होते ज्याने त्याला प्रभावी केले आणि ज्यामध्ये इच्छापत्राच्या अटींनुसार समभागांचे वाटप केले गेले. हा दस्तऐवज नोंदणीकृत होता; पुढे, अपीलकर्त्याच्या पूर्वहक्कदार दिवंगत 'यू' ने देखील एका दस्तऐवजावर स्वाक्षरी केली ज्यात इच्छापत्राचे अस्तित्व मान्य केले गेले. जर वरील सर्व परिस्थितींचा संपूर्ण विचार केला गेला आणि 'यू' च्या कोणत्याही वारसाने प्रशासकीय पत्रे मंजूर करण्यास विरोध केला नाही ही वस्तुस्थिती देखील लक्षात ठेवली, तर केवळ एकच निष्कर्ष निघू शकतो, म्हणजे,

इच्छापत्र योग्य प्रकारे अंमलात आणले गेले आणि येथे प्रस्तावक/प्रतिवादी ते सिद्ध करण्यात यशस्वी झाला.[परिच्छेद 18,19 आणि 20] [245-ई-एच; 246-ए-बी]

एम. बी. रमेश (डी) एल. आर. विरुद्ध के. एम. वीरजे उर्स (डी) एल. आर. आणि इतर.
 दिवाणी अपील क्र. 1071/2006; बाबू सिंग & ओ. आर. एस. व्ही.राम सहाय उर्फ राम सिंग
 [2008] 7 एस. सी. आर. 250; के. लक्ष्मणन वि. थेक्कायिल पद्मिनी आणि इतर. [2008] 16
 एससीआर 1117; व्ही. कल्याणस्वामी (डी) एल. आर. द्वारे आणि ओ. आर. एस. विरुद्ध एल.
 भक्तवत्सलम (डी) एल. आर. आणि ओ. आर. द्वारे, दिवाणी अपील क्र. 1021-26/2013-
 अवलंबून आहे.

न्यायनिर्णयाचा संदर्भ

[2008] 7 एससीआर 250 त्यावर अवलंबून परिच्छेद 15

[2008] 16 एससीआर 1117 त्यावर अवलंबून परिच्छेद 15

दिवाणी अपीलिय अधिकारिता :

2021 चा दिवाणी अपील क्रमांक 7775.

1972 च्या एफ. ए. क्रमांक 664 मधील कलकत्ता उच्च न्यायालयाच्या दिनांक ०२-०२-२००७ च्या निकाल आणि आदेशावरून.

रंजन मुखर्जी, अपीलकर्त्यांचे वकील.

विकास कर गुप्ता, श्रीमती देबरती साधू, अझीम एच. लस्कर, एस. के. बिस्वाल, श्रीमती देबंजना रायचौधरी, अविजित भट्टाचार्जी, शुभ्रो सान्याल, अप्रजिता मुखर्जी, वकील .प्रतिवादीसाठी.

न्यायालयाचा निर्णय एस. रवींद्र भट्ट, न्या. यांनी दिला.

पार्श्वभूमी

1. हे अपील, विशेष परवानगीने , कलकत्ता उच्च न्यायालयाच्या एका निर्णयाला आणि आदेशाला आव्हान देते, ज्याणे कनिष्ठ न्यायालयाच्या न्यायनिर्णय आणि आदेशाला पुष्टी दिली. भारतीय उत्तराधिकारी कायदा , 1925 (यापुढे, "कायदा") च्या कलम 278 अंतर्गत प्रशासनाची पत्रे मंजूर करण्यासाठी याचिकेला परवानगी दिली.व्यथित प्रतिवादी हा या न्यायालयासमोर अपीलकर्ता आहे.

2. थोडक्यात वस्तुस्थिती अशी आहे की गोसाईदास समंता (यापुढे, 'वसीयतकर्ता') यांना उपेंद्र, अनुकुल आणि महादेव हे तीन मुलगे होते.त्यांचे निधन झाले, त्यांच्या पश्चात त्यांची तीन

मुले आणि विधवा भगवती दास असा परिवार आहे आणि ते त्यांच्या मागे 16.11.1929 दिनांकित एक इच्छापत्र सोडून गेले आहेत. वसीयतदाराने आपली मालमत्ता तीन वारसांना दिली-त्याचे मुलगे अनुकुल आणि महादेव आणि त्याचा नातू शिबू, उपेंद्रचा मुलगा (ज्याला कोणताही वाटा देण्यात आला नव्हता). 21.02.1945 ला , या तीन सह-भागधारकांमध्ये विभाजन दस्तऐवज तयार करण्यात आला. ही व्यवस्था उपेंद्रने स्पष्टपणे स्वीकारली होती, ज्याने शिबूने त्याच्या वाट्यातून विकलेल्या मालमत्तेच्या एका भागाच्या संदर्भात अस्वीकरण दस्तऐवज अंमलात आणला.

3. 1952 मध्ये, वसीयतदाराच्या मालकीच्या मालमत्तेच्या एका भागावर आपला कब्जा होता आणि त्याने ते उपेंद्रकडून विकत घेतले होते असा आरोप करत, सध्याच्या अपीलकर्त्याने विभाजन आणि ताब्यात घेण्यासाठी खटला दाखल केला. सध्याच्या अपीलकर्त्याला कोणतेही हक्क नाहीत या निष्कर्षावरून खटला फेटाळण्यात आला. 3 मात्र, तो निर्णय अपील न्यायालयाने उलटवला, ज्याने फाळणीसाठी प्राथमिक आदेश दिला. 4 सध्याच्या प्रतिवादीने (महादेवाचा मुलगा) केलेल्या पुढील अपीलावर, उच्च न्यायालयाच्या लक्षात आले की जरी इच्छापत्रावर भर दिला गेला असला तरी त्याची तपासणी केली गेली नाही किंवा त्या संदर्भात प्रशासन आदेश प्राप्त केला गेला नाही. 5 उच्च न्यायालयाने येथे प्रतिवादीचा ताबा असल्याबद्दल शंका उपस्थित केली.

4. उच्च न्यायालयाचा निष्कर्ष, विशेषतः प्रोबेट किंवा प्रशासन आदेशाचा अभाव लक्षात घेऊन, येथे प्रतिवादींनी प्रशासन आदेशासाठी सक्षम न्यायालयात धाव घेतली. खटल्याच्या वेळी, साक्षीदारांपैकी कोणीही जिवंत नव्हते. त्यामुळे खटल्याच्या न्यायालयाने, वसीयतदाराच्या दोन मुलांच्या जबाबांवर तसेच सुरेंद्र नाथ भौमिक नावाच्या एका व्यक्तीच्या जबाबावर भर दिला, ज्याने साक्षीदाराला इच्छापत्रावर योग्यरित्या स्वाक्षरी करताना पाहिले होते.

5. सध्याच्या अपीलकर्त्याने म्हणजेच उपेंद्रकडून मालमत्ता खरेदीदाराने प्रशासन आदेशाच्या कार्यवाहीला विरोध केला होता. त्यांनी असा युक्तिवाद केला की कार्यवाही कायम राखण्यायोग्य नव्हती कारण खूप दीर्घ कालावधीनंतर दिलासा मागितला गेला होता. कनिष्ठ न्यायालयात साक्षीदारांच्या साक्षींवर तसेच सादर केलेल्या कागदपत्रांवर अवलंबून होते, ज्यात विभाजनाचे नोंदणीकृत दस्तऐवज, दिनांक 21.02.1945 समाविष्ट होते, ज्यात प्रश्नातील इच्छापत्राचा स्पष्टपणे उल्लेख होता. कनिष्ठ न्यायालयाने उपेंद्रने अंमलात आणलेल्या दस्तऐवजावर देखील भर दिला, ज्यामध्ये इच्छापत्राचा संदर्भ देखील होता.

6. सर्व गोष्टींचा विचार करून , न्यायालयाने असा निष्कर्ष नोंदवला की प्रतिवादीला प्रशासनाचा अधिकार आहे. या निर्णयाला आव्हान देणारी याचिका फेटाळण्यात आली, म्हणून, सध्याचे अपील.

युक्तिवाद

7. अपीलकर्त्याच्या वतीने श्री. रंजन मुखर्जी, मा. वकील यांनी युक्तिवाद केला की खालील न्यायालय इच्छापत्रावर अवलंबून राहिले नाही आणि इच्छापत्र योग्यरित्या अंमलात आणले गेले हे सिद्ध करण्यासाठी कोणतेही पुरावे नसताना प्रशासन आदेश दिला.असे आवाहन करण्यात आले होते की इच्छापत्राच्या अंमलबजावणी बाबत संशयास्पद परिस्थिती होती ज्यामुळे त्याच्या अस्सलतेबद्दल शंका निर्माण होते कारण प्रवर्तकाने विभाजनाच्या मागील दाव्यात विरुद्ध कब्जा बदलच्या एका युक्तिवादासह विविध युक्तिवाद उपस्थित केले होते.असेही युक्तिवाद करण्यात आले होते की खालील न्यायालये पुरावा कायदा, 1872 च्या कलम 90 च्या आधारे इच्छापत्र स्वीकारू शकली नसती आणि 1945 च्या विभाजन करारावर किंवा उपेंद्रने अंमलात आणलेल्या 'नबादी' वर अवलंबून राहू शकली नसती.न्यायालयात जाण्यास होणारा अवास्तव विलंब हा प्रशासन आदेशाच्या दाव्याचा पराभव करायला हवा होता, असे आवाहन करण्यात आले.

8. दुसरीकडे, श्री. विकास कर गुप्ता, वकील यांनी प्रतिवादींच्या वतीने असा युक्तिवाद केला की सध्याचे प्रकरण एक आहे जेथे न्यायालयांनी तथ्याचे समवर्ती निष्कर्ष दिले आहेत, ज्यामध्ये या न्यायालयाने हस्तक्षेप करू नये.इच्छापत्र योग्य प्रकारे सिद्ध झाले आणि प्रशासन

आदेशासाठी न्यायालयात जाण्यास विलंब होण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही, असे आवाहन करण्यात आले.

9. प्रतिवादीने अभिलेखावर आणि कनिष्ठ न्यायालयाने तसेच उच्च न्यायालयाने सादर केलेल्या निष्कर्षावर भर दिला होता आणि असा युक्तिवाद केला होता की दोन्ही न्यायालयांनी सातत्याने समाधान नोंदवले आहे की इच्छापत्र सिद्ध करण्यासाठी आवश्यक घटक पूर्ण झाले आहेत आणि न्यायालयांनी त्यांचे निष्कर्ष केवळ दस्तऐवज जुना आहे या गृहीतकावर आधारित केले नाहीत.

विश्लेषण आणि निष्कर्ष

10. वास्तवीक चर्चेवरून हे स्पष्ट होते की साक्षीदाराकडे व्यापक मालमत्ता होते. अपीलकर्ता हा मालमत्तेच्या काही भागाचा खरेदीदार आहे. ती मालमत्ता वसीयतदाराचा मुलगा उपेंद्र याने विकली होती. इच्छापत्रात, उपेंद्रला वसीयतदाराने मालमत्तेचा कोणताही भाग वारसा म्हणून दिलेला नव्हता; त्याऐवजी त्याचा मुलगा शिबू हा वारस आणि वारसदारांपैकी एक होता. येथे प्रतिवादीने एक तृतीयांश भागाचा दावा करत खटला दाखल केला; अपीलकर्त्याने ताब्यात असल्याचा दावा केला. जरी त्या कार्यवाहीत, दोन्ही न्यायालयांनी असे म्हटले की तो ताब्यात नव्हता, तरीही फिर्यादीचा (सध्याचा प्रतिवादी) हक्क सिद्ध झाला नाही कारण त्याने

साक्षीदाराच्या मालमत्तेची तपासणी किंवा प्रशासनाचा आदेश मागितला नव्हता.त्यामुळे, प्रतिवादीने, त्यानंतरच्या कार्यवाहीत, प्रशासन आदेशासाठी दावा केला.दोन्ही न्यायालयांनी इच्छापत्राला अस्सल ठरवले आहे आणि प्रतिवादीने केलेला प्रशासनाचा दावा कायम ठेवला आहे.

11. अपीलकर्त्याचा मुख्य युक्तिवाद असा आहे की प्रशासन आदेशाचा अर्ज बराच विलंब झाल्यानंतर करण्यात आला होता आणि खालील न्यायालयांनी पुरावा कायदा, 1872 च्या कलम 90 वर अवलंबून राहू नये, जे खालीलप्रमाणे आहे:

कलम 90 - तीस वर्षे जुन्या कागदपत्रांविषयी अनुमान

तीस वर्षे जुने असल्याचे सूचित करणारा किंवा सिद्ध झालेला कोणताही दस्तऐवज, न्यायालयाला विशिष्ट प्रकरणात योग्य वाटणाऱ्या कोणत्याही कोठडीतून सादर केला जात असल्यास, न्यायालय असे गृहीत धरू शकते की अशा दस्तऐवजाची स्वाक्षरी आणि इतर प्रत्येक भाग, जो कोणत्याही विशिष्ट व्यक्तीच्या हस्तलिखितात असल्याचे सूचित करतो, तो त्या व्यक्तीच्या हस्तलिखितात आहे आणि अंमलात आणलेल्या किंवा प्रमाणित केलेल्या दस्तऐवजाच्या बाबतीत, तो योग्यरित्या अंमलात आणला गेला आणि प्रमाणित

केला गेला ज्या व्यक्तींद्वारे ते अंमलात आणणे आणि प्रमाणित करणे अभिप्रेत आहे.

स्पष्टीकरण-दस्तऐवज जर ते ज्या ठिकाणी असतील आणि ज्यांच्याबरोबर असतील त्या व्यक्तींच्या देखरेखीखाली असतील तर ते योग्य कोठडीत असल्याचे म्हटले जाते; परंतु त्याचे मूळ वैध असल्याचे सिद्ध झाल्यास किंवा विशिष्ट प्रकरणाची परिस्थिती अशी असेल की ज्यामुळे असे मूळ संभाव्य होईल तर कोठडी अयोग्य नाही.

हे स्पष्टीकरण कलम 81 ला देखील लागू होते."

12. हे न्यायालय, एम. बी. रमेश (डी) मध्ये तर्फे वारस वि. . के. एम. वीरजे वारस आणि इतरांद्वारे (डी), इच्छापत्राच्या बाबतीत कलम 90 लागू होण्याशी संबंधित समान युक्तिवाद हाताळताना, खालीलप्रमाणे म्हटले:

"त्याच वेळी आम्ही प्रतिवादींच्या वतीने सादर केलेले निवेदन देखील स्वीकारू शकत नाही की केवळ इच्छापत्र 30 वर्षांपेक्षा जास्त जुने असल्यामुळे, भारतीय पुरावा कायदा, 1872 (थोडक्यात 'पुरावा कायदा') च्या कलम 90 अंतर्गत असा अंदाज बांधला गेला पाहिजे की दस्तऐवज योग्यरित्या अंमलात आणला गेला

आहे आणि ज्या व्यक्तींद्वारे तो अंमलात आणण्यात आला आहे आणि प्रमाणित केला गेला आहे असे सूचित केले गेले आहे. 2009 (3) एस. सी. सी. 687 मध्ये भरपूर सिंग विरुद्ध शमशेर सिंग या खटल्यात या न्यायालयाने दिलेल्या निकालानुसार, 30 वर्षे जुन्या कागदपत्रांशी संबंधित अनुमान इच्छापत्राला लागू होत नाही. वारसा कायद्याच्या कलम 63 (सी) आणि पुरावा कायद्याच्या कलम 68 नुसार इच्छापत्र सिद्ध करावे लागते. हे आपल्याला सध्याच्या प्रकरणाशी संबंधित महत्त्वाच्या समस्येकडे घेऊन जाते, म्हणजे संबंधित इच्छेची वैधता आणि सिद्धीच्या संदर्भात. वारसत्व कायद्याच्या कलम 63 नुसार इच्छापत्राची अंमलबजावणी करावी लागते. पुरावा कायद्याच्या कलम 68 नुसार किमान एका साक्षीदाराची तपासणी करून इच्छापत्र सिद्ध करणे आवश्यक आहे. 2003 (2) एस. सी. सी. 91 मध्ये नोंदवलेल्या जानकी नारायण भोईर विरुद्ध नारायण नामदेव कदमच्या परिच्छेद 11 मध्ये या न्यायालयाने निरीक्षण केल्याप्रमाणे, पुरावा कायद्याचे कलम 71 हे आणखी एक संबंधित कलम आहे, जे "विशिष्ट परिस्थितीत इतर पुरावे सादर करण्यास पक्षकाराला परवानगी देणारे आणि सक्षम करणारे कलम आहे" आणि एका प्रकारे कलम 68 च्या अनिवार्य तरतुदीची कठोरता कमी करते. त्या निकालात म्हटल्याप्रमाणे कलम 71 हे मदत

देण्यासाठी आणि मदतीसाठी येण्यासाठी आहे. ज्या पक्षाने आपला सर्वोत्तम प्रयत्न केला होता, परंतु इतर पुराव्यांद्वारे योग्य अंमलबजावणी सिद्ध करण्याच्या इतर मार्गांना परवानगी नसल्यास त्याला निराश केले गेले असते."

13. वरील निर्णय लक्षात घेता, इच्छापत्र केवळ त्यांच्या वयाच्या आधारावर सिद्ध केले जाऊ शकत नाही. 30 वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या कागदपत्रांच्या नियमिततेबद्दल कलम 90 अंतर्गत केलेले अनुमान जेव्हा इच्छापत्रांच्या पुराव्याबाबत येते तेव्हा लागू होत नाही, जे उत्तराधिकार कायदा, 1925 च्या कलम 63 (सी) आणि पुरावा कायदा, 1872 च्या कलम 68 च्या संदर्भात सिद्ध करावे लागते.

14. अनेकदा अशा परिस्थिती उद्भवतात जेव्हा कायद्याने दिलेल्या तरतुदीनुसार, प्रमाणित होण्याच्या आवश्यकता पूर्ण करणाऱ्या इच्छापत्रांना, प्रमाणित करणारे साक्षीदार उपलब्ध नसल्यामुळे किंवा साक्षीदारांपैकी एक साक्षीदार इच्छापत्र प्रमाणित करण्यास नकार देत असल्यास, उक्त दोन तरतुदींच्या संदर्भात सिद्ध केले जाऊ शकत नाही. पुरावा कायदा, 1872 चे कलम 69 आणि 71 नंतर प्रोपाऊंडरच्या मदतीला येतात. कलम 69 खालीलप्रमाणे आहे:

कलम 69-पुरावा जेथे कोणताही साक्षीदार सापडला नाही

जर असा कोणताही प्रमाणित करणारा साक्षीदार सापडला नाही, किंवा जर दस्तऐवज युनायटेड किंगडममध्ये अंमलात आणण्यात आल्याचे सूचित करत असेल, तर हे सिद्ध करणे आवश्यक आहे की किमान एका प्रमाणित साक्षीदाराचे प्रमाणीकरण त्याच्या हस्तलिखितात आहे आणि दस्तऐवज अंमलात आणणाऱ्या व्यक्तीची स्वाक्षरी त्या व्यक्तीच्या हस्तलिखितात आहे."

कलम 71 खालीलप्रमाणे आहे:

कलम 71 साक्ष जेव्हा सही करणारा साक्षीदार अंमलबजावणी नाकारतो

जर प्रमाणित करणारा साक्षीदार दस्तऐवजाची अंमलबजावणी नाकारत असेल किंवा लक्षात ठेवत नसेल, तर त्याची अंमलबजावणी इतर पुराव्यांद्वारे सिद्ध केली जाऊ शकते.

15. बाबू सिंग आणि इतर वि.राम सहाय ऊर्फ राम सिंग कलम 69 च्या संदर्भात न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निर्णय दिला:

“साक्षीदार एकतर मृत झाला असेल किंवा न्यायालयाच्या अधिकारक्षेत्राबाहेर असेल किंवा विरोधी पक्षाकडून मार्गाबाहेर ठेवला जाईल किंवा परिश्रमपूर्वक

शोध घेऊनही त्याचा शोध घेता येणार नसेल अशा प्रकरणात हे लागू होईल.केवळ त्या प्रसंगी, कलम 69 मध्ये दर्शविलेल्या पद्धतीने म्हणजेच साक्षीदारांची तपासणी करून इच्छापत्र सिद्ध केले जाऊ शकते. जे साक्षीदार किंवा कार्यकारीचे हस्तलेखन सिद्ध करू शकले.त्यानंतर पुराव्याचा भार इतरांकडे वळवला जाऊ शकतो.”

18. तथापि, उत्तराधिकार कायद्याच्या कलम 63 आणि कायद्याच्या कलम 68 च्या तरतुदी लक्षात घेऊन सामान्यतः इच्छापत्र सिद्ध करणे आवश्यक असले तरी, येथे आधी नमूद केल्याप्रमाणे त्याचे घटक नोंदवले गेल्यास, अंमलबजावणीचा कठोर पुरावा आणि प्रमाणीकरण शिथिल केले जाते.तथापि, कलम 69 मध्ये विचार केल्याप्रमाणे स्वाक्षरी आणि हस्तलेखन सिद्ध करणे आवश्यक आहे."

के. लक्ष्मणन वि. थेक्कयिल पद्मिनी आणि इतर मध्येही कलम 69 चा विचार करण्यात आला होता.

“प्रमाणीत करणाऱ्या दोन्ही साक्षीदारांची चौकशी झाली नसल्यामुळे, कायद्याच्या कलम 69 नुसार, किमान एका साक्षीदाराचे प्रमाण त्याच्या

हस्तलिखितात आहे आणि दस्तऐवज अंमलात आणणाऱ्या व्यक्तीची स्वाक्षरी त्या व्यक्तीच्या हस्तलिखितात आहे हे सिद्ध करणे अपीलकर्त्याचे कर्तव्य होते. प्रतिवादी साक्षीदार 3, जो नि.बी 2 देखील ओळख पटवणारा साक्षीदार होता. त्याने विशेषतः सांगितले की त्या संदर्भात ओळख पटवणारा साक्षीदार म्हणून स्वाक्षरी केलेली नाही आणि त्याला नि .बी-2 बाबत माहिती नव्हती. याव्यतिरिक्त, दस्तऐवजाचे स्वरूप लक्षात घेता, जो एक भेटवस्तूचा दस्तऐवज होता आणि असे गृहीत धरून देखील की निष्पादकाद्वारे दस्तऐवजाची अंमलबजावणी करण्यास विशेषतः नकार देणारी कोणतीही याचिका दाखल केलेली नाही आणि म्हणूनच, प्रमाणित साक्षीदाराची तपासणी करण्याची कोणतीही अनिवार्य आवश्यकता आणि बंधन नव्हते परंतु तरीही वस्तुस्थिती अशी आहे की फिर्यादीने कधीही भेटवस्तूच्या दस्तऐवजाची अंमलबजावणी मान्य केली नाही आणि म्हणूनच ती इतर कोणत्याही दस्तऐवजासारखी सिद्ध करणे आवश्यक होते."

16. व्ही. कल्याणस्वामी (डी) तर्फे वारस व् इतर विरुद्ध एल. भक्तवत्सलम (ड) वारस आणि इतरांद्वारे, मध्येही देखील कलम 68 आणि 69 च्या परिणामाचा विचार केला आणि खालीलप्रमाणे निरीक्षण केले:

"70. पुरावा कायद्याच्या कलम 69 कडे परत जाताना, आमचे असे मत आहे की जर दस्तऐवज अंमलात आणणाऱ्या व्यक्तीची स्वाक्षरी त्याच्या हस्तलिखितात असल्याचे सिद्ध झाले तर त्यात आवश्यकता असेल, तर प्रमाणित करणाऱ्या एका साक्षीदाराचे प्रमाणीकरण त्याच्या हस्तलेखनात असल्याचे सिद्ध करावे लागेल. दुसऱ्या शब्दांत, पुरावा कायद्याच्या कलम 69 अंतर्गत समाविष्ट असलेल्या खटल्यात, पुरावा कायद्याच्या कलम 68 शी संबंधित अशी आवश्यकता आहे की दोन्ही साक्षीदारांपैकी किमान एका साक्षीदाराची तपासणी करून प्रमाणीकरण केले पाहिजे. असे असू शकते की पुरावा कायद्याच्या कलम 69 च्या अर्थानुसार, साक्षीदाराने दिलेल्या पुराव्यामध्ये इतर साक्षीदाराने केलेल्या सत्यापनाशी संबंधित पुरावा असू शकतो, परंतु पुरावा कायद्याच्या कलम 69 अंतर्गत येणाऱ्या खटल्यात दोन्ही साक्षीदारांनी केलेले सत्यापना सिद्ध करणे ही या कलमांतर्गत कायदेशीर आवश्यकता असल्याचे सांगण्याइतकी ती गोष्ट नाही. थोडक्यात, पुरावा कायद्याच्या कलम 69 अंतर्गत येणाऱ्या खटल्यात, प्रमाणित करणाऱ्या साक्षीदाराच्या बाबतीत जे सिद्ध करायचे आहे ते म्हणजे, प्रमाणित करणाऱ्या साक्षीदारांपैकी एकाचे प्रमाणीकरण त्याच्या हस्तलिखितामध्ये आहे. या कलमाची भाषा स्पष्ट आणि

संधीगाता न करणारी आहे.या न्यायालयाने अर्थ लावलेल्या पुरावा कायद्याच्या कलम 68 मध्ये, दोन्ही साक्षीदारांच्या सत्यापनाचा विचार केला आहे.परंतु पुरावा कायद्याच्या कलम 69 मध्ये ती आवश्यकता नाही.”

17. त्यामुळे साक्षीदारांची साक्ष देणाऱ्या घटनेत हे स्पष्ट झाले आहे कि पुरावा कायदा, 1872 चे कलम 69 लागू असल्याने प्रस्तावक मरण पावला असेल किंवा सापडत नसेल, प्रस्तावक असहाय नाही

18. सध्याच्या खटल्यात, साक्ष देणाऱ्या दोन्ही साक्षीदारांचा मृत्यू झाला होता.वसीयतदाराने इच्छापत्रावर स्वाक्षरी केली तेव्हा त्याच्या दोन मुलांनी त्यांच्या उपस्थितीबद्दल सांगितले आहे .त्यांनी निवास भुईयाच्या स्वाक्षऱ्या देखील ओळखल्या, ज्याने इच्छापत्र काढले आणि त्यावर स्वाक्षरी केली.याव्यतिरिक्त, निवास भुईयाचा मुलगा फनी भूषण भुईया (वादी साक्षीदार -4) याने सांगितले.त्याच्या पुराव्यामध्ये त्याने साक्षीदार आणि दोन प्रमाणित साक्षीदारांनी इच्छापत्रावर स्वाक्षरी केली तेव्हा तो उपस्थित असल्याचे सांगितले; तो त्यांच्या स्वाक्षऱ्या ओळखू शकला.हा साक्षीदार सुशिक्षित आणि पदवीधर होता.इच्छापत्रावर केव्हा स्वाक्षरी करण्यात आली, त्यावर कुठे स्वाक्षरी करण्यात आली आणि कोण कोण उपस्थित होते, या परिस्थिती बद्दल सांगितले.याव्यतिरिक्त, साक्षीदाराने उलटतपासणीचा देखील सामना केला.

19. साक्षीदारांची साक्ष देण्याव्यतिरिक्त, ट्रायल कोर्ट विभाजन दस्तऐवजावर अवलंबून होते ज्याने त्याला प्रभावी केले आणि ज्यामध्ये इच्छापत्राच्या अटीनुसार समभागांचे वाटप केले गेले.हा दस्तऐवज नोंदणीकृत होता; पुढे, अपीलकर्त्याचा पूर्वहक्कदार दिवंगत उपेंद्र यानेही एका दस्तऐवजावर स्वाक्षरी केली ज्यात इच्छापत्राचे अस्तित्व मान्य केले गेले.

20. जर वरील सर्व परिस्थितींचा संपूर्ण विचार केला गेला आणि उपेंद्रच्या कोणत्याही वारसाने प्रशासन आदेश मंजूर करण्यास विरोध केला नाही ही वस्तुस्थिती देखील लक्षात ठेवली, तर केवळ एकच निष्कर्ष निघू शकतो, म्हणजे, इच्छापत्र योग्य प्रकारे अंमलात आणले गेले आणि येथे प्रस्तावक/प्रतिवादी ते सिद्ध करण्यात यशस्वी झाला.

21. वरील चर्चा लक्षात घेता, या न्यायालयाला उच्च न्यायालयाच्या आक्षेपार्ह निकालातील निष्कर्षामध्ये कोणतीही कमतरता आढळत नाही.त्यामुळे याचिका अयशस्वी होते आणि फेटाळली जाते.खर्चाबाबत कोणतीही ऑर्डर दिली जाणार नाही.

दिव्या पांडे

याचिका फेटाळण्यात

आली.

(सहाय्यक: श्लोका साह आणि शेवली मोंगा, एलसीआरए)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहिल आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X